

Oponentský posudek

Disertační práce: Život a dílo 'Alího Šarí'atího
a jeho vztah k islámské revoluci v Íránu
Jméno autorky: Mgr. Petra Fuxová
Vedoucí práce: Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc
Oponent: Doc. PhDr. Jan Marek, CSc

Autorka si pro svou disertaci zvolila velmi aktuální téma. V době, kdy v západních zemích převládá názor, že hlavním rysem soudobého islámu je nesmiřitelná zášť k Západu, k jeho kulturním a morálním hodnotám i ke způsobu života jeho obyvatel, a že nejpádňším důkazem této nenávisti jsou stále se stupňující teroristické útoky proti občanům, žijícím podle těchto zásad, Mgr. Fuxová předkládá studii o vlivné íránské osobnosti, která svým dílem důvody pro takový názor alespoň teoreticky vyvrací.

Tou osobností byl dr. 'Alí Šarí'atí (1933-1977), íránský šíitský teolog a filozof, snad jeden z nejvýznamnějších reprezentantů íránské islámské myšlenky v polovině 20. století. Autorka hodnotí vliv jeho přednášek o politickém charakteru islámu na tzv. islámskou revoluci, která v Íránu zvítězila r. 1979, i na politický vývoj Íránské islámské republiky, kterou vytvořila. To je však jen jeden aspekt předkládané práce. Druhý, a snad ještě významnější, spočívá v objasňování málo známých hledisek moderní íránské islámské filozofie, z níž kromě některých myšlenek vůdce íránské revoluce R. Chomejního není v české odborné literatuře známo prakticky nic. Třetím přínosem práce je pokus o stanovení vlivu, jakým na Šarí'atího i další íránské ideology měl jeho osobní i ideový styk s předními osobnostmi západoevropské, zejména francouzské kultury, jako byl např. Louis Massignon, Jean Paul Sartre a mnoho dalších. Mnoho z těchto cenných informací se ukrývá v obsáhlých vysvětlivkách a poznámkách a pod čarou.

Pokud jde o metodu práce, lze ocenit, že autorka k analýze Šarí'atího přednášek a statí používá kombinovaný historický, filozofický a literární přístup. To je jistě vhodné v případě složitých osobností typu Šarí'atího, jejichž tvorba je multidisciplinární, soustřeďuje se na aktuální tematiku ze sociologie, filozofie, literatury, teologie i praktické politiky najednou a nedá se tudíž zařadit do jednoho vědního oboru.

Jako prameny autorka používá Šarí'atího veřejné přednášky a teoretické statě, nikoliv však v perském originálu, ale převážně v anglických překladech vydávaných v USA a v Kanadě. Musí proto spoléhat na adekvátnost překladu z perštiny a věřit, že překladatelé použili nejvhodnější termíny. Překlad byl ještě ztížen tím, že Šarí'atí svoje přednášky nepsal, ale přednášel, a většinou je zapisovali jeho žáci. Vzniká proto otázka, zda takové záznamy lze za původní prameny vůbec považovat.

Je poněkud zvláštní, že disertace se kromě úvodu a závěru dělí pouze na dvě velké části. První popisuje historické pozadí zkoumaných ideových proudů, tj. podává nástin íránských dějin od konce 19. století až téměř do současnosti. Autorka tu správně zaměřuje pozornost na úlohu šíitského duchovenstva v rozhodujících okamžicích moderních íránských dějin, které vedly ke zrodu islámské revoluce (např.

na podíl šiitských duchovních na pádu vlády premiéra Mosaddeqa r. 1953). Poněkud neústrojně je sem však vsunut Šarí'atího životopis, na který hned navazuje subkapitola Pařížské vlivy (52-54), doplněná výkladem o francouzském orientalistovi Massignonovi a dalších (54-56). Následující subkapitola pak bez úvodu přechází ke klíčové roli, jakou hrálo islámské středisko Hosejnije eršád, na němž Šarí'atí přednášel.

Druhá část rozebírá dílo Šarí'atího a konfrontuje je nejen s myšlenkami jeho domácích současníků, jako byli ájatolláh Chomejní, Ahmad Kasraví nebo Abdolkarím Sorúš, ale také s činností šiitského molly Sadra v Libanonu.

V předkládané práci chybí obsah. To není jen pouhé nedopatření, ale vážná chyba. Autorka ho možná ani nesestavila. Jinak by jistě byla odhalila mnohé nedůslednosti a nelogičnosti v uspořádání svých subkapitol. Kdybychom měli vyjádřit první dojem z této disertace jedním slovem, napadla by nás asi „neuspořádanost“. Popisované jevy nejsou tříděny, ani uváděny ve vzájemnou souvislost či podřízenost, jsou prostě v celé velké kapitole mechanicky řazeny za sebou jako pouhé výpisky z literatury. Jistě by bylo pomohlo použít např. metodu desetinného třídění.

Několik poznámek k jednotlivostem:

Pokud jde o přepis perských a arabských jmen a výrazů, lze ocenit aurorčiny správné poznámky na str. 195-197. Bylo by hezké, kdyby je autorka v textu opravdu dodržovala. To se však neděje, i zde se kupí jedna nedůslednost za druhou. V poznámkách např. stojí: hlásku *qáf* vyjadřuji písmenem -q-, proč se tedy známý historik jmenuje Bajhaghí (79)? V poznámkách stojí: kde je v arabštině -u-, píše se v perštině -o-. kde je -i-, bývá -e-. Proč je tedy v textu Mušarifuddín a ne Mošarefoddín (79), nebyl to žádný náboženský činitel.

V poznámkách nenajdeme nic o psaní složených osobních jmen typu Náserraddín. Autorka je někdy píše zvlášť (Amín al-Dowleh 16, Džamál ad-Dín 20), jindy dohromady (Fachreddín 62, Sadreddín 65). Ještě hůře to dopadá s jejich skloňováním: někdy se jejich první část skloňuje (nominace Náserra ad-Dína 42), jindy ne (zavraždit Náserr ad-Dín Šáha 18), a někdy stojí skloňovaná a nesklonovaná jména přímo vedle sebe (povýšil Mirzá Nosrat ad-Dowla a Šokrolláha Chána Qawáma ad-Doula 21). Totéž platí o sousloví Rezá Chán nebo Rezá Šáh (na téže řádce: pád Rezá Chána, nástup jeho syna M. Rezy (15), za kritiku šáha Rezá (43), ale donutili šáha Rezu (24) atd.

Naprostá libovůle panuje v přepisu dlouhých a krátkých slabik. Protože je v anglickém přepisu (a jiný autorka nepoužívala) nelze od sebe rozeznat, určuje je namátkovým odhadem, často nesprávně: Gofar-e Máh (44), Rúmúz (52), Homajún (61), Va'ez (19), andžomán (19), Chorramšáhr (21), Tadž ol-molúk (24), 'adalatcháne (19), gen. Zahedí (32), Sorája (24), Símín Dánešvár (196), někde dokonce střídavě: obchodníci bazaru i bázáru a mnoho dalších. Bylo by lépe, kdyby se v pracích, které nepatří do oboru íránské filologie, používalo raději obvyklého přepisu anglického.

Autorka využívala pouze íránských pramenů. Je to vidět v případě kontroverzních osobností, jako byl Džamáloddín Afghání (42), o němž se vedou spory. Afghánské prameny tvrdí, že se narodil v kábulské provincii, studoval a žil v

Kábulu, krátce byl dokonce ministrem afghánské vlády, než z politických důvodů emigroval.

Ve stručném výkladu o pákistánském reformátorovi Ikbálovi (Eqbálovi) by bylo lépe teorii „sebe“ nahradit pojmem „teorie vlastního já“ (*chodí*), neboť byla ovlivněna hlavně představou Nietzscheho „jáství“ (das Ichtum). *Romúz-e béchodí* nejsou Záhady sebe, ale naopak Záhady nedostatku (absence) vlastního já. Je to básnická sbírka navazující na Ikbálovu perskou prvotinu *Asrár-e chodí* (Tajemství vlastního já, *Secrets of the Self*, přeložil R. A. Nicholson 1920).

Al-Dowlah (16) nebyl titul vysokých vládních hodnostářů za Qádžárovců, jen jeho druhá neměnná část, důležitější bylo první slovo, např. Amín al-Dowle (Amínoddoule, spolehlivý ochránce říše).

Největší český íránista 20. století se nejmenoval Rybka, ale Rypka.

Závěrem je třeba zdůraznit, že předložená disertace i přes některé formální nedostatky přináší velké množství nových zasvěcených poznatků nejen o Šarí'atím jakožto o významném představiteli angažované nábožensko-politické literatury v moderním Íránu, ale také o mnoha jeho současnicích a dalších osobnostech íránského myšlenkového světa.

Jsem přesvědčen, že tato studie splňuje požadavky na disertační práce kladené, hodnotím ji příznivě a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 18. srpna 2009.

Doc. PhDr. Jan Marek, CSc